

Ю. С. КОВТАНЮК*

**ХІІІ МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ АРХІВІВ
“ЕЛЕКТРОННА ДОКУМЕНТАЦІЯ ТА ПРЕДСТАВЛЕННЯ
АРХІВНИХ МАТЕРІАЛІВ В ІНТЕРНЕТІ”
ІЗ ЦИКЛУ COLLOQUIA JERZY SKOWRONEK DEDICATA**

22–23 травня 2013 року відбулася ХІІІ Міжнародна конференція архівів країн Центральної та Східної Європи “Електронна документація та представлення архівних матеріалів в Інтернеті” із циклу Colloquia Jerzy Skowronek dedicata (далі – конференція), яка проходила Генеральною дирекцією державних архівів Республіки Польщі та Інститутом національної пам’яті Республіки Польщі. Конференція відбувалася у приміщенні Генеральної дирекції державних архівів Республіки Польщі у м. Варшава. Крім Польщі та України, у заході взяли участь документознавці та архівісти з Азербайджану, Білорусі, Болгарії, Греції, Грузії, Естонії, Іспанії, Казахстану, Латвії, Литви, Молдови, Німеччини, Росії, Словенії, Узбекистану, Фінляндії, Хорватії та Чехії – усього близько 100 учасників із 20 країн. Серед них 5 керівників Національних архівів Польщі, Казахстану, Молдови, Узбекистану та Хорватії, а також директор Інституту національної пам’яті Республіки Польщі. Як бачимо, за географічною належністю країн-учасниць конференції захід вийшов за межі Центральної та Східної Європи. Це свідчить про прагнення архівістів з усього світу до співпраці.

На конференції заслухано та обговорено 30 доповідей, які було розподілено на 4 секції: “Забезпечення цілісності, автентичності, конфіденційності та доступності електронних документів протягом тривалого часу”; “Зміни способу документування діяльності державної адміністрації в цифровому середовищі”; “Архівація Інтернету та архіви” та “Сучасні технології та нові можливості використання архівних документів, створених у традиційній та електронній формах”. Секційні засідання відбувалися в одному приміщенні, що дало можливість взяти участь у їх роботі всім учасникам конференції.

Від України у конференції взяли участь директор Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (далі – УНДІАСД) О. Я. Гаранін та заступник директора Центрального державного електронного архіву України (далі – ЦДЕА України) Ю. С. Ковтанюк. Директор УНДІАСД виступив на 4-ій секції з доповіддю “Українська практика використання архівних документів,

* *Ковтанюк Юрій Славович* – кандидат історичних наук, заступник директора Центрального державного електронного архіву України.

З вітальними словами під час відкриття Конференції виступають: Генеральний директор державних архівів Польщі професор Владислав Стемпняк (ліворуч), та Президент Інституту Національної пам'яті, доктор Лукаш Каминський.

створених у традиційній та електронній формах”, заступник директора ЦДЕА України – на 1-ій секції з доповіддю “Особливості технології постійного зберігання електронних документів та доступу до них в архівах України”. Особлива увага у доповіді Ю. С. Ковтанюка була приділена створенню технології гарантованого постійного зберігання електронних документів шляхом створення їх паперових примірників, яку запропоновано у проекті нормативно-правового акту України “Порядок роботи з електронними документами та їх підготовки до передачі на архівне зберігання”¹, що було підготовлено Державною архівною службою України на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.09.2011 № 1014-р “Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні”². Нині проект Порядку відправлено Міністерством юстиції України на погодження з відповідальними виконавцями. Крім доповіді, українські вчені мали змогу озвучити повідомлення щодо обґрунтування віднесення електронних інформаційних ресурсів до Національного архівного фонду, технології пошуку архівних електронних матеріалів та надання доступу до них. Доповіді українських архівістів викликали великий інтерес серед учасників конференції та жваво обговорювалися як на засіданнях, так і у перервах між ними.

З доповіддю виступає директор УНДІАСД О. Я. Гаранін. Праворуч – директор Білоруського науково-дослідного центру електронної документації В. Л. Носевич. Ліворуч – заступник директора Бюро поширення та архівування документів Інституту Національної пам'яті Польщі Анджей Печунко.

На нашу думку, найбільш цікавими були наступні доповіді:

– “Програма інформатизації Федерального архівного агентства і проблеми оцифровки архівних документів” (доповідач – к. і. н., завідувач лабораторії автоматизованих архівних технологій

дучач лабораторії автоматизованих архівних технологій Всеросійського НДІ документознавства та архівної справи Юлія Юмашева). Доповідь стосувалася питань історії інформатизації архівної галузі Росії (це третя програма³), основних складових нової програми інформатизації та Центрального фондового каталогу, що нині перебуває у тестовому режимі експлуатації;

– “Сучасні інформаційні технології для подання архівних документів в мережі Інтернет (із досвіду федеральних архівів Російської Федерації)” (доповідач – заступник начальника

заступник начальника

У президії під час проведення другої частини четвертої сесії зліва направо: заступник начальника відділу автоматизованих архівних технологій Російського державного архіву науково-технічної документації Н. В. Гліщінська та завідувач лабораторії автоматизованих архівних технологій Всеросійського НДІ документознавства та архівної справи Ю. Ю. Юмашева.

відділу автоматизованих архівних технологій Російського державного архіву науково-технічної документації Н. В. Гліщінська). У доповіді детально представлено досвід державних архівів Росії щодо оцифрування архівних документів, створення різних тематичних колекцій, автоматизації довідкового апарату, організації пошуку архівних документів та надання доступу до їх цифрових копій віддаленим користувачам за допомогою мережі Інтернет.

– “Співпрацюйте! – Розширення електронних ресурсів з перспективи користувача” (доповідач – керівник із розвитку Національної архівної служби Фінляндії Оути Хупанітту). Представлено новий погляд на організацію послуг архівів, який ґрунтується на результатах, отриманих фінськими архівістами шляхом виявлення нагальних потреб користувачів архівів. Як бачимо із назви доповіді, Оути Хупанітту закликала співпрацювати з користувачами для підвищення якості послуг та надання саме тих послуг, що потрібні користувачеві. Слід зазначити, що основою для розвитку подібної гнучкої системи архівних послуг стала нова процесно-орієнтовна модель архівного описування документів, що нині активно впроваджується у Національних архівах Фінляндії та Швеції у рамках проекту АНАА (Проект розвитку методів архівного описування)⁴;

– “Віддалений доступ до архівних документів – досвід та перспективи” (директор Національного цифрового архіву Польщі, доктор Войцех Возьняк). Директор Національного цифрового архіву Польщі доповів про досвід архівістів швидкісного та якісного сканування мікрофільмів з копіями архівних документів за допомогою спеціального обладнання (2 млн. цифрових копій за рік). Також цікавою є практика співпраці з усіма охочими через портал архіву в Інтернеті з метою отримання відомостей про документи, яких не вистачає для їх повного описування. На прикладі оцифрованих фотодокументів, які знаходяться у вільному доступі, всім охочим надана можливість надсилати їх описання. Це дозволило польським архівістам після перевіряння надісланої інформації про документи уточнити описання низки фотодокументів. Крім того, це дало можливість скористатися підтверженою інформацією для описування інших фотодокументів, що також стосуються до того місця, подій та осіб, що були зафіксовані на документах, які були надані в доступ на порталі Національного цифрового архіву Польщі.

Також серед інших слід відзначити доповіді співробітників Інституту національної пам’яті Республіки Польщі:

– “Електронна система доступу до документів з фондів Інституту національної пам’яті” (директор Бюро поширення та архівування документів (далі – БПАД) доктор Рафал Лескевич). Директор БПАД Інституту національної пам’яті Республіки Польщі представив територіально розгалужену структуру Бюро, розповів про координацію роботи його регіональних відділень та поділився досвідом створення централізованого “цифрового архіву” про реабілітованих осіб, що постраждали внаслідок прорадянського режиму у Республіці Польщі. Також доктором Рафалом Лескевичем було оприлюднено інформацію про архів цифрових документів сучасних суспільних та політичних діячів Польщі. Доступ до документів зазначених архівів вільний. Особливістю доступу є те, що його може отримати будь-який громадянин Польщі без зазначення причини запиту інформації;

– “Електронні бази даних Служби безпеки. Записи з щоденника повсякденного досвіду при здійсненні проекту з впровадження даних” (начальник відділу електронних ресурсів БПАД Мариуш Квасняк). У

Співробітник Національної архівної служби Фінляндії Оути Хупаніітту.

Директор Національного цифрового архіву Польщі,
доктор Войцех Возняк.

доповіді було представлено проект щодо оцифрування документів з обмеженим доступом Міністерства внутрішніх справ Польщі. Зазначені документи відносяться до оперативної роботи слідчих органів стосовно опозиційних політичних діячів ХХ ст., інформація яких зберігається на плівкових носіях інформації. Їх збереженість знаходиться під загрозою внаслідок відсутності робіт, що повинні бути організовані для зазначених типів носіїв інформації. Інститут національної пам'яті Республіки Польщі вже знайшов у Сполучених штатах Америки необхідне обладнання для опрацювання плівкових носіїв, але поки що не досяг відповідної домовленості з Міністерством внутрішніх справ Польщі про доступ до зазначених документів для їх оцифрування. Перемови тривають майже рік;

– “Що відбувається насправді? Цифровий архів Інституту національної пам'яті” (заступник директора БПАД Анджей Печунко). У доповіді розкрито загальну структуру інформаційної системи Інституту національної пам'яті та викладено концептуальний підхід до її розвитку. Без сумніву, представлений досвід заслуговує поглибленого вивчення, оскільки часу, який було надано доповідачеві, вистачило лише на оголошення загального підходу та демонстрації основних складових системи.

Слід зазначити, що доповіді представників архівів Естонії, Латвії, Литви, Німеччини, Польщі та Хорватії про системи зберігання документів в електронній формі та надання доступу показали, що в ціло-

Представники Національного архіву Словенії (зліва направо):
Юдита Месарич та Тетяна Хайтник.

му архівісти напрацювали спільні засади для підготовки документів до передачі на архівне зберігання, визначення їх справжності, створення довідкового апарату, надання доступу до них. Майже всі представлені проекти архівних систем побудовані на застосуванні форматів довготривалого зберігання даних, електронних підписів, зокрема електронних цифрових підписів, XML-технологій для обміну задокументованої інформації та метаданих, а також централізованому довідковому апарату у відповідності до Загального міжнародного стандарту архівного описування ISAD(G), що дозволяє інтегрувати відомості про архівні фонди будь-якого масштабу та організувати на підставі отриманого довідкового ресурсу швидкий пошук у його межах, у тому числі повнотекстовий. Зауважимо, що зазначений стандарт гармонізовано в Україні у Національному стандарті ДСТУ 4331:2004 “Правила описування архівних документів”⁵.

Неабиякий інтерес в архівному середовищі викликає питання віддаленого доступу до архівних документів. Декілька країн представили проекти, що на практиці реалізують такий доступ: зазначені вище доповіді Войцеха Возьняка (Польща), Рафала Лескевича (Польща), Наталії Гліщинської (Росія), а також “Єдина система online-доступу до традиційних та електронних архівних документів Естонії” (доповідач – директор Цифрового архіву Естонії Лаури Лехт), “Хорватське архівна спадщина он-лайн-інтеграція послуг науково-довідкового апарату че-

рез національну систему архівної інформації” (доповідач – директор державних архівів Хорватії Влатка Лемич), “Віддалений доступ до архівної інформації: як відповісти на виклик часу” (доповідач – В. Л. Носевич, Білорусь), “Доступ до архівних документів, створених у традиційній та електронній формах” (доповідач – співробітник Національних архівів Республіки Чехія Павел Куглер).

Жваве обговорення учасників Конференції викликали наступні питання:

– Веб-сайти – об’єкт дослідження архівознавства чи бібліотекознавства? Чи повинні архіви взагалі займатися зберіганням таких інформаційних об’єктів? Чи цим повинні займатися виключно бібліотеки? Природно, що таке питання виникло після доповіді “Довгострокове збереження веб-сторінок: аналіз ситуації у Словенії (доповідачі – представники Національного архіву Словенії Тетяна Хайтнік та Юдіта Месарич. Найбільш активну участь у дискусії навколо цього питання взяли В. Л. Носевич та Ю. С. Ковтанюк;

– Доступ до архівних документів повинен бути платним чи ні? Це питання було порушено В. Л. Носевичем, директором Білоруського науково-дослідного центру електронної документації, який вважає, що такі послуги не повинні оплачуватися, але зауважив, що за гроші платників податків, на які утримуються державні архіви, архівними документами користується лише незначна частина населення. На його думку, це питання особливо загострюється в умовах збільшення обсягів генеалогічних досліджень приватного характеру. Заступник Генерального директора державних архівів Польщі Анджей Биернат теж погодився, що послуги повинні бути безплатними. Він висловив думку, що інакше це може перешкодити доступу до архівних документів нових користувачів, що зацікавлені у вивченні історії, зокрема емігрантів. Нами була висловлена думка щодо роботи дослідників-науковців, що опрацьовують великі обсяги інформації з архівних документів та оприлюднюють результати цієї роботи в наукових виданнях. Хоча така форма ознайомлення з архівними документами відбувається через особистий погляд дослідника, все ж таки значно розширює коло користувачів інформацією архівних документів, зважаючи на наклад наукових видань та їх популярність в науковому середовищі. Цю позицію підтримала Ю. Ю. Юмашева (Росія);

– Чи повинні архіви взагалі дбати про розширення послуг щодо надання доступу до архівних документів та популяризації інформації архівних документів? Таке загальне питання виникло після доповідей “Електронні документи та державна адміністрація: модель співробітництва у суспільстві цифрової інформації (доповідач – працівник Центральної служби Генеральних державних архівів Греції Елени Мамма), “До створення е-Уряду 2.0 – перехід від традиційного діловодства до

Під час виступу працівника Центральної служби Генеральних державних архівів Греції Елени Мамма. Праворуч: директор департаменту Формування Національних архівних ресурсів Головного управління Державного архіву Республіки Польщі доктор Єва Перлаковська.

вишуканих е-послуг” (доповідач – головний спеціаліст департаменту Формування Національних архівних ресурсів Головного управління Державного архіву Республіки Польщі Казимеж Шмидт) та “Архіви та електронний уряд” (доповідач – директор департаменту Формування Національних архівних ресурсів Головного управління Державного архіву Республіки Польщі доктор Єва Перлаковська). В цілому учасники конференції висловлювали спільну думку, що архіви повинні дбати про розширення послуг, які вони надають населенню, бізнесу та державним органам. Це є підґрунтям для повноцінної участі архівної галузі у процесі електронного урядування. Як зауважив Генеральний директор “Узархів” Республіки Узбекистан А. Х. Абдуллаєв, таке ставлення державних архівів до спектру власних послуг повністю відповідає міжнародним моделям взаємодії G2C (Government to Citizen) – “уряд для громадянина”, G2B (Government to Business) – “уряд для бізнесу” та G2G (Government to Government) – “уряд для уряду”, які є невід’ємними складовими електронного уряду та процесу побудови суспільства з високим рівнем інформатизації. На подібних засадах з урахуванням вимог міжнародного стандарту ISAD(G) побудовано Іспанський архівний веб-портал, про створення та організацію роботи якого розповів голова підрозділу з питань сфери інституційних відносин порталу іспанських

Генеральний директор “Узархів” Республіки Узбекистан
А. Х. Абдуллаєв під час обговорення чергового питання.

архівів Генеральної дирекції державних архівів Міністерства культури Іспанії Алфонсо Санчез Маирена у своїй доповіді “Архіви ближче до громадян. Досвід проекту PARES. Іспанський архівний веб-портал”.

За результатами конференції можна зробити наступні висновки: подібні заходи засвідчують високий рівень обміну досвідом архівістів різних країн, що є підґрунтям для покращення їх взаємодії з метою збільшення обсягів інформації документів, що надається користувачам за допомогою інформаційних технологій, зокрема забезпечення їх віддаленого доступу; українські фахівці демонструють високий теоретичний рівень підготовки, до них прислухаються, оскільки вони порушують важливі питання, які не завжди є очевидними для тих, хто займається суто практичною реалізацією документаційних процесів; позиція українських архівістів щодо створення паперових примірників електронних документів тривалого (понад 10 років) та постійного термінів зберігання як технології їхнього гарантованого постійного зберігання є найбільш результативною, особливо в умовах відсутності постійного потужного фінансування архівної галузі для вирішення завдань її інформатизації. Усі представлені проекти архівного зберігання документів в електронній формі потребують значно більшого фінансування на відміну від витрат на створення та зберігання примірників електронних документів з паперовими носіями інформації.

Під час заключної частини конференції (зліва направо):
Голова підрозділу з питань сфери інституційних відносин Порталу Іспанських архівів Генеральної дирекції державних архівів Міністерства культури Іспанії
Алфонсо Санчез Маирена, начальник Управління архівами і документації
Комітету інформації й архівів Міністерства культури
та інформації Республіки Казахстан Исахан Газиза.

На жаль, в архівній практиці України відсутні масштабні проекти щодо організації оцифрування архівних документів, зберігання документів в електронній формі, створення галузевої пошукової системи та надання доступу до документів в електронній формі, зокрема віддаленого. Тому для нас був би корисний досвід роботи архівістів інших країн, що відвідують подібні заходи. Таке становище склалося через відсутність в останні роки фінансування проектів (програм) з інформатизації архівної галузі у всіх напрямках діяльності. Однак без інформатизації архівної галузі України на належному рівні з часом буде спостерігатися збільшення “цифрового розриву” між архівами України та архівами тих держав, у яких інформатизація архівної галузі є невід’ємною складовою загальнодержавних програм інформатизації. За цих умов архіви України можуть залишитися поза межами світового цифрового інформаційного середовища.

За результатами роботи заходу Генеральний директор польських державних архівів Владислав Стемпняк запропонував винести на обговорення наступної конференції, яку планується провести у 2014 році, питання експертизи цінності електронних документів та їх знищення. Учасники конференції підтримали цю пропозицію.

¹ Проект Порядку роботи з електронними документами та їх підготовки до передачі на архівне зберігання [Електронний ресурс]. – 93 с. – Рукопис. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Problems/Poryadok_el_dok_2013.pdf. – Назва з екрана.

² Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.09.2011 № 1014-р. // Уряд. кур'єр. – 2011. – № 200. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1014-2011-%D1%80>. – Назва з екрана.

³ Программа информатизации Федерального архивного агентства на 2011–2020 гг. : утверждено Приказом Росархива от 02.12.2011 № 104 – 21 с. – Режим доступа: http://archives.ru/sites/default/files/Programm_inform_2011.doc. – Название с экрана.

⁴ Jaana Kilkki. Towards the new era of archival description – the Finnish approach [Електронний ресурс] / Jaana Kilkki, Outi Hupaniittu, Pekka Hentt // Speaker Full Papers & Abstracts The International Council on Archives (ICA) Congress, Brisbane, Australia, 20–24 August 2012. – 7 p. – Режим доступу: <http://www.ica2012.com/files/pdf/Full%20papers%20upload/ica12Final00361.pdf>. – Назва з екрана.

⁵ Правила описування архівних документів (ISAD (G): 1999, NEQ): ДСТУ 4331:2004. – Чин. від 01.07.2005 / Розробники: Н. Христова (кер. розробки), Л. Драгомірова, С. Лозова. – К.: Держспоживстандарт України, 2005. – 15 с.